

ВЕЛИКИЙЮрій Михайлович
kaf_fin@i.ua

к.е.н., професор, ХІФ КНТЕУ

ЧЕМЧИКАЛЕНКОРуслан Анатолійович
kaf_fin@i.ua

к.е.н., доцент, ХІФ КНТЕУ

ХОХОЛКОКатерина Олександрівна
kaf_fin@i.ua

студент, ХІФ КНТЕУ

УДК 336.1

ОЦІНКА СТАНУ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ТА КРЕДИТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЯМИ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**EVALUATION OF THE DEBT AND CREDIT MANAGEMENT CONDITIONS AT THE DOMESTIC ENTERPRISES**

У статті проаналізовано сучасний стан управління дебіторською та кредиторською заборгованостями на вітчизняних підприємствах. Визначено, що за останні п'ять років ситуація з погашенням заборгованості значно погіршилась, а сальдо заборгованості змінилось з пасивного на активне. Досліджено структуру «галузей-лідерів» як щодо формування дебіторської, так і кредиторської заборгованості. Встановлено, що станом на кінець 2016 р. нормативам співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей відповідало лише два сектори економіки: «охорона здоров'я» і «освіта».

* * *

В статье проанализировано современное состояние управления дебиторской и кредиторской задолженностями на отечественных предприятиях. Определено, что за последние пять лет ситуация с погашением задолженности значительно ухудшилась, а сальдо задолженности изменилось с пассивного на активное. Исследована структура «отраслей-лидеров» как по формированию дебиторской, так и кредиторской задолженности. Установлено, что по состоянию на конец 2016 г. нормативам соотношения дебиторской и кредиторской задолженностей соответствовало только два сектора экономики: «здравоохранение» и «образование».

* * *

Introduction. The debt management of the enterprise is a rather complex and dynamic process, which is conditioned, first of all, by the unity of origin and the content of receivables and payables and sources of their coverage. In turn, the main purpose of such an analysis is not only to ensure the receipt of real cash, but also to maintain a credit rating and overall solvency of the enterprise.

Purpose. The main purpose of this work is to identify existing problems associated with the state of management of domestic management receivables and payables of the enterprise, and justify measures to improve the effectiveness of the above activities.

Results. The article analyzes the current state of management of accounts receivable and payables at domestic enterprises. It has been determined that over the past five years the situation with debt repayment has deteriorated considerably, while the balance of debt has changed from passive to active. The structure of "branches-leaders" is investigated both in relation to the formation of receivables and accounts payable. It was established that by the end of 2016 only two sectors of the economy were in compliance with the ratios of accounts receivable and payables: "health care" and "education", while the most problematic was "rural, forestry and fisheries"

Conclusion. Thus, as can be seen from the results of the analysis, the state of debt management of domestic enterprises is constantly deteriorating and becomes increasingly new, which should be further and very carefully analyzed. At the same time, the tasks of further research should be to identify not only the problems themselves in the activities of domestic enterprises and their financial and economic systems, but also the establishment of the underlying causes of the corresponding problems.

Ключові слова: заборгованість, дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість, підприємство, оцінка

Ключевые слова: задолженность, дебиторская задолженность, кредиторская задолженность, предприятие, оценка

Keywords: debt, accounts receivable, accounts payable, enterprise, valuation

ВСТУП

Одним із проявів сучасної фінансової кризи в країні є гостра нестача вільних оборотних коштів, що значною мірою викликано неефективністю управління передусім дебіторською заборгованістю вітчизняних підприємств. У свою чергу динаміка дебіторської заборгованості досить сильно пов'язана зі станом ефективності управління кредиторською заборгованістю підприємства, що робить дослідження даних питань чи не найголовнішими на сучасному етапі розвитку української економіки.

МЕТА РОБОТИ

Основною метою даної роботи є виявлення існуючих проблем, пов'язаних зі станом управління вітчизняним менеджментом дебіторською та кредиторською заборгованостями підприємства, та обґрунтування заходів щодо підвищення ефективності вищезначеної діяльності.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічну базу дослідження склали загальнонаукові та спеціальні методи, що ґрунтуються на діалектичному підході до розгляду еконо-

мічних процесів: зокрема в даному дослідженні використовувалися методи аналізу та синтезу, системного підходу тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Управління заборгованістю підприємства є досить складним та динамічним процесом, що обумовлюється передусім єдністю походження та змістовним наповненням дебіторської та кредиторської заборгованості та джерел їх покриття. У свою чергу основною метою такого аналізу є не тільки забезпечення надходження реальних грошових коштів, але й підтримання кредитного рейтингу та загальної платоспроможності підприємства.

Відтак звертаючи увагу на стан та динаміку обсягів дебіторської заборгованості вітчизняних підприємств за період з 2012 по 2016 рр., необхідно відзначити, що за даний період відбулися значні зміни, які у своїй переважній більшості мають негативні ознаки (табл. 1).

Відповідно так званий «стрімкий ріст» сільського господарства, що його декларують останнім часом в країні насправді обумовлений суб'єктивними причинами, а не реальним зростанням цього сектору економіки. При цьому проблеми з управлінням передусім дебіторською заборгованістю можуть негативно відзначитись на загальноекономічному рівні розвитку країни вже у найближчі часи.

Однак, для об'єктивності оцінки сучасного стану управління заборгованістю підприємства необхідно

оцінити ще й стан динаміки кредиторської заборгованості по країні (табл. 2).

Так, у структурі загальної кредиторської заборгованості по видах економічної діяльності в Україні на 2016 р. лідирують все ті ж галузі – «промисловість» (40,3 %) і «оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів» (30,7 %), проте загальний обсяг відповідних неплатежів зріс всього у 1,25 рази, що відповідно призвело до активного сальдо в обсязі майже 1358 млрд. грн., тоді як у 2012 р. простежувалось ще пасивне сальдо заборгованості в обсязі 364 млрд. грн.. Проте цікавою є навіть не зміна полярності сальдо, а нарощування відставання цих видів заборгованості між собою. Розбалансування заборгованості, на нашу думку, є ще одним проявом системної кризи в економіці й є опосередкованим свідченням неконкурентоспроможності продукції вітчизняного виробництва.

До того ж якщо у 2012 р. з усіх галузей економіки невідповідність у співвідношенні дебіторської й кредиторської заборгованості (0,9-1 [2, с. 41]) була виключенням й простежувалась лише в сільському господарстві та фінансовій й страховій діяльності, то вже у 2016 р. – нормативу відповідали лише охорона здоров'я й освіта. Натомість в сільському господарстві на гривню кредиторської заборгованості вже припадало не 1,2 грн. дебіторської, а 6,3, а у фінансовій і страховій діяльності відповідні співвідношення склали 1,3 грн. і 2,9 грн. відповідно.

Таблиця 1

Динаміка дебіторської заборгованості підприємств за видами економічної діяльності станом на 31 грудня відповідного року, млн. грн. [1]

Вид економічної діяльності	2016р.	2015р.	2014р.	2013р.	2012р.
Усього	3945631,4	2517203,5	1962772,1	1778103,7	1701397,3
сільське, лісове та рибне господарство	1092111,3	342782,5	151461	98290,2	85340,5
промисловість	990702,4	767422,2	595111	512093,2	498079
будівництво	115496,3	122948,0	92131,7	98888,6	92631
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	997460,4	702986,9	575447,3	560446,8	548189,6
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	196186,7	101217,3	78457,6	73843	62338,6
тимчасове розміщування й організація харчування	6444,2	5040,6	4633,9	7071	6103,8
інформація та телекомунікації	48271,7	29594,5	23100,6	21477,8	18778
фінансова та страхова діяльність	114167,7	135549,7	124933,6	115847,9	140351,4
операції з нерухомим майном	175302,3	145577,3	110801,6	96525,4	91220,7
професійна, наукова та технічна діяльність	147930,1	123808,5	175591,4	161379	125352,5
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	52128,7	32977,3	24551,4	26350,2	28680,4
освіта	391,2	364,5	313,1	322,4	350,9
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2054,4	1450,3	1346,7	1535,8	1083,7
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	5394,7	3498,7	3419,2	3153,8	2002,8
надання інших видів послуг	1589,3	1985,2	1472	878,6	894,4

Таблиця 2

Динаміка кредиторської заборгованості підприємств за видами економічної діяльності станом на 31 грудня відповідного року, млн. грн. [1]

Вид економічної діяльності	2016р.	2015р.	2014р.	2013р.	2012р.
1	2	3	4	5	6
Усього	2587426,8	2196263,4	1733245,0	2169850,8	2065066
сільське, лісове та рибне господарство	172120,3	136982,5	72116	84648,8	72546,1

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6
промисловість	1042354,8	817584,1	622259,8	633923,9	605319
будівництво	79404,6	92315	73358,6	154744,5	134336
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	795128,7	684618,1	579127,4	726401	714241
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	145076,6	121431,5	87750,6	102050,8	84251,2
тимчасове розміщування й організація харчування	5800,5	5149,7	4725,2	11606,9	9142
інформація та телекомунікації	34510,8	33072,9	39698,8	25834,9	29004
фінансова та страхова діяльність	39996,1	47970,9	68967,2	80480,9	104211
операції з нерухомим майном	101943,9	102378,7	63414,9	130283,5	123360
професійна, наукова та технічна діяльність	132917,0	112558,4	94423,6	172945,7	142457
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	29274,9	33581,1	20846,8	34287,1	37073,4
освіта	384,6	332,3	243,7	484,1	527,1
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2851,3	2754	2385,7	3049,3	2520,4
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	4630,7	4206,6	3051,2	7821,8	4709,7
надання інших видів послуг	1032,0	1327,6	875,5	1287,6	1367,9

Цікавим й таким, що заслуговує на додаткову увагу є й той факт, що при превалюючій динаміці дебіторської заборгованості до зростання її обсягів, в ситуації з кредиторською заборгованістю не все так однозначно. З п'ятнадцяти видів діяльності скоротили обсяги дебіторської заборгованості за п'ятирічний період, як вже раніше відзначалось, лише підприємства сфери фінансової та страхової діяльності (скорочення обсягу дебіторської заборгованості склало менше 19 %). Натомість обсяги кредиторської заборгованості навпаки нарощено лише шістьма секторами економіки: сільським, лісовим та рибним господарством (2,4 рази), транспортом, складським господарством, підприємствами поштової та кур'єрської діяльності (1,7 рази), промисловістю (1,7 рази), підприємствами та організаціями сфери інформації та телекомунікацій (на 19 %) й охорони здоров'я та надання соціальної допомоги (на 13 %). Напрошується думка про те, що саме ці сектори економіки є найбільш проблемними й такими, що потребують додаткової уваги як з боку стейкхолдерів, так і з боку держави взагалі.

ВИСНОВКИ

Таким чином, як видно з представлених результатів аналізу стан управління заборгованістю вітчизняних підприємств невпинно погіршується й набуває своїх все нових обставин, які мають бути додатково й дуже ретельно проаналізовані. При цьому задачами

подальших досліджень має стати виявлення не тільки самих проблем в діяльності вітчизняних підприємств та їх фінансово-господарських систем, але й встановлення глибинних причин відповідних проблем. Натомість насьогодні можна констатувати: значне розбалансування дебіторської та кредиторської заборгованості; наявність проблем з управління передусім дебіторською заборгованістю, що особливо характерно для такої сфери економіки як сільське, лісове та рибне господарство, котре в свою чергу останнім часом здійснює серйозний вплив не тільки на дохідну частину державного бюджету, але й на стан валютного ринку та інші життєво важливі показники.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>
2. Гнатенко С.П., Волошина В.В. Аналіз співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства. Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Економічні науки. 2015. № 1(4). С. 38-42.

References

1. State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (accessed 28.05.2018).
2. Hnatenko Ye.P., Voloshyna V.V. Analysis of the ratio of receivables and payables of the enterprise. Scientific bulletin of the Mykolaiv National University after V.O. Sukhomlynskyi. Economic sciences. 2015. № 1(4). pp. 38-42.